

**გვარსახელები
ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების
ისტორიულ საბუთებში**

**Surnames and Names
in the Historical Documents
of Kartli-Kakheti Monasteries and Churches**

მარიამ კობერიძე

გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი
საქართველო, გორი

Mariam Koberidze
Gori State Teaching University
Georgia, Gori

ABSTRACT

This article studies the surnames in the historical documents of Kartli-Kakheti monasteries and churches. For analysis, we use the historical documents of Kartli-Kakheti monasteries and churches collected by T. Zhordania, which was published in L. Tugushi printing house, Poti. The rich and varied material presented here allows us, on the one hand, to follow chronologically the development of events around the subject to be studied in the XVII-XVIII centuries and to gather the linguistic facts related to it. These historical documents are original and diverse in content.

They reflect the many areas of the social-political and economic life of Georgia and, according to their content, determine the issues of relations with the Church, the relationship between Batoni (lord) and Qma-Glekhi (slave-peasant), law, and other.

Here are confirmed the surnames and names that have undergone a phonetic-morphological change (Choloq'ashvili-Cholaq'ashvili). Surnames ending in „shvili“ retain the element of relative case - s in most cases. There are also forms where the element of relative case - s is lost. Both surnames (Tumanishvili, Otiashvili, Tsitsishvili, K'virikashvili, K'arich'ashvili) and paternity (Patarkatsishvili – Patarkatsi's child, K'virikashvili – Kvirika's child, Ch'anishvili- Chanishvili's child, Iotamashvili- Iotama's child...) are always written together in manuscripts. The manuscripts do not have any firmly preserved mark of difference between the surname and paternity relationship. The surnames confirmed in the manuscript are based on the male name, nicknames, and names of animals, birds, or crafts. Most the surnames are made by adding „-ia“, „-el“, „-ul“, „-ian“, „dze“ (a son) and „shvili“ (a child) to the base of the name. Here we find the surnames of both the feudal family and the slave peasants.

Ecclesiastical persons are represented only by names and titles („Mtavarep'isk'oposiiiane“, „Alaverdeli Nikoloz“, „ArsenNinots'mindeli“ The surnames of certain populated villages are especially interesting. The surnames living in the village of Patardzeuli are especially diverse(Laperashvili, Estatashvili, Usufashvili, T'urikashvili, Zhat'eli, K'ats'aralia, Modzmanashvili, Kurdghelashvili, Mchedlishvili, Mtiulishvili, Japaridze, Iordanishvili, Vedriashvili, Perinozashvili, Q'azarashvili...).

საკვანძო სიტყვები: ქართული ენა, ქართლ-კახეთი, გვარსახელები, ისტორიული საბუთები.

Keywords: Georgian language, Kartli-Kakheti, Surnames, Historical documents.

ვართო და მრავალმხრივია გვარის მნიშვნელობა ქართულში. გვარი, პირველ ყოვლისა, ერთ ტერიტორიაზე მცხოვრებ, საერთო შრომაში ჩაბმულ და ნათესაურად დაკავშირებულ ადამიანთა უმველესი სოციალური ჯგუფის აღმნიშვნელი, ადრინდელი თემური – გვაროვნული ცხოვრების გამომხატველია. გვარი მემკვიდრეობით საოჯახო სახელწოდებაა, საზოგადოების პირვანდელი უჯრედია, რომელიც ერთვის ადამიანის საკუთარ სახელს (ახუაშვილი 2005: 13).

გვარი – მემკვიდრეობითი საგვარეულო სახელწოდებაა, რომელიც ერთვის საკუთარ სახელს. გვარს უკავშირდება მოდემის, შთამომავლობის, შტოსა და ჯიშის ცნებებიც. ეს ცნებები ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში შვიდი გაგებით არის წარმოდგენილი: გვარეობა, გვარეულობა, გვარიანი, გვარისეული, გვარისკაცი, გვარიშვილი, გვარიშვილობა (ქეგლ 2010: 1526-1527).

გენეტურად გვარი უდევს საფუძვლად სიტყვასაც როგორ, რომელიც ცვლილებათა შემდეგი თანამიმდევრობით ორი ფუძისაგან არის მიღებული: რაგვარი > რაგორი > როგორი (შდრ., რაგვარად? როგორ? როგორ – რაგვარად?). მეცნიერებაში გვარი აბსტრაქტული ცნების გამომხატველ ტერმინადაც არის გამოყენებული (ფილოსოფიაში, ლოგიკაში, ბიოლოგიაში, გრამატიკაში), ძველ ქართულში იგი კატეგორიის შესატყვისადაც გვევლინება (შდრ., შ. რუსთაველის გამოთქმა: „ვთქვა მიჯნურობა პირველი და ტომი გვართა ზენათა“ (ახუაშვილი 2005: 13).

ი. მაისურაძე მიუთითებს გვარის კიდევ ერთ ძირითად მნიშვნელობაზე. იგი აღმნიშვნელია ადამიანის მეორეული, დამატებითი საკუთარი სახელისა, რომლის დანიშნულებაა გამოარჩოს მრავალთაგან ერთი, კონკრეტული პიროვნება, დაასახელოს იგი შთამომავლობითი ნიშნის მიხედვით, როგორც ამა თუ იმ ოჯახის, სახლეულის თუ გვარტომის წარმომადგენელი. ამ გაგებით გვარი არის „საოჯახო სახელწოდება, რომელიც ერთვის ადამიანის საკუთარ სახელს და გადაეცემა შვილს მამისაგან (ან დედისაგან), ან ცოლს ქმრისაგან“ (მაისურაძე 1954: 167).

ქართული გვარის სინონიმად სიტყვა გორი გვხვდება ალ. ყაზბეგის „ხევისბერ გოჩაში“: „გახსოვდეს, ვისი გორისაც ხარო!“. გვარის ამ ფორმით ხმარება, საერთოდ, დამახასიათებელია მთის დიალექტებისათვის. ქართულ ტოპონიმიკაში გორ- ძირი მასობრივად ისმის და მას ზოგჯერ გვარ- ძირიც ეწოდება: გორი, გორა, გორანა, გორაკი, გორიკა, გორისა, გორისი, გორათი, გორისუბანი, გორმაღალი, გოროვანი. ხსენებულ ძირთა იდენტობას აღიარებს ილია ჭყონია. მეგრული სიტყვის „ნიგორის“ განხილვისას მკვლევარი აღნიშნავს: „განსაკუთრებით საყურადღებო ჩანს „ნიგორი“. მეგრულში არა მხოლოდ იმის გამო, რომ მასში ჯიშიც იგულისხმება, არამედ იმითაც, რომ ამ ტერმინში ფუძე „გორ“-ი ჩანს და იგი ქართულ გვარს უნდა შეესატყვისებოდეს“ (ჭყონია 1955: 83-84).

ნ. ბერძენიშვილი გორის გვართან კავშირს შესაძლებლად მიიჩნევს. გორმა ბორცვის მნიშვნელობა მოიპოვა, გვარი კი დარჩა სოციალური შინაარსის სიტყვად, თუმცა იგი სადგომის მნიშვნელობითაც გვხვდება (შდრ., აფხაზური გვარა, აწანგვარა – წანას სადგომი, აგრეთვე აძიგვარა, სვანური ქორი, მეგრული ხორ-, ხორა, ოხორა – სახლი. აქვე უნდა გავიხსენოთ სოფლის სახელი აჭარაში გვარა, აგვართა მწყემსების ან ზოგჯერ მონადირეთა საყვარელი ქობი მთაში ან ტყეში (ბერძენიშვილი 1971: 69-70; ბერძენიშვილი 1975: 36, 37, 48, 57, 58).

გვარსახელების კვლევა მეტად მნიშვნელოვან საქმეს წარმოადგენს. თითოეული სახელი, პირსახელი, გვარსახელი საყურადღებო ცნობებს შეიცავს ამა თუ იმ ქვეყნის, ხალხის წარსული ყოფა-ცხოვრების შესახებ. ისინი თაობიდან თაობას გადაეცემა, ზოგჯერ შეცვლილი, ზოგჯერ კი – უცვლელი სახით.

სახელი გაცილებით ადრე წარმოიშვა, ვიდრე გვარი. სახელის წარმოშობის დროს არავითარი მოთხოვნილება არ იყო გვარზე – ადამიანის გასარჩევად მარტო სახელიც კმაროდა, მაგრამ დროთა ვითარებაში, თანდათანობით, საზოგადოების განვითარების გარკვეულ ეტაპზე პიროვნულ სახელთან ერთად საჭირო ხდებოდა დამატებითი სახელის შემოღება. დამატებითი სახელი უფრო სრულ წარმოდგენას იძლეოდა ამა თუ იმ პიროვნების ჩამომავლობის, სადაურობის, ხელობისა და სხვა მისი შესატყვისი ნიშან-თვისებების შესახებ. რაც მთავარია, დამატებითი სახელით იგი უფრო ადვილად გამოსარჩევი ხდებოდა საზოგადოების სხვა წევრების და, უპირველესად ყოვლისა, თავისივე მოსახელე პირების – სეხნიებისაგან. შემდგომი დამატებითი სახელისაგან წარმოიშვა გვარი (სილაგაძე... 1997: 9).

ბევრი იმ სიტყვათაგანი, რომელიც გვარის შემადგენლობაში გვხვდება, ჯერ საკუთარ სახელად (ან მეტსახელად) ყოფილა გამოყენებული და შემდეგ ამ სახელისაგან წარმოქმნილა გვარი (ჭუმბურიძე 1987: 313).

საქართველოში გვარსახელს დიდი ხნის, საუკუნეების ისტორია აქვს. ქართული გვარსახელების ისტორია დოკუმენტურად დასტურდება VIII-IX სს.-დან, თუმცა გვარსახელი ჩვენში უფრო ადრეა წარმოშობილი (თოფჩიშვილი 1997: 100).

წინამდებარე სტატიაში გაანალიზებულია „გვარ-სახელები ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების ისტორიულ საბუთებში“. საანალიზოდ გამოყენებულია თ. ჟორდანიას მიერ შეკრებილი ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების ისტორიული საბუთები, რომელიც დაიბეჭდა ფოთში ლ. ტულუშის სტამბაში (ჟორდანიას 1903: 2-305). ეს ორიგინალური ისტორიული საბუთები შინაარსობრივად მრავალფეროვანია. ისინი ასახავენ XVII-XVIII საუკუნეებში საქართველოს სოციალურ-პოლიტიკური და ეკონომიკური ცხოვრების მომენტებს და ადგენენ ეკლესიასთან ურთიერთობის საკითხებს, ბატონისა და ყმა გლეხის ურთიერთობას, სამართალს (სიგელები სისხლის ზღვისა, შერიგება, განჩინება, დავის გადაწყვეტა...), ეკონომიკური ისტორიის სხვადასხვა დარგებს (ხელფასი, ქირა, ფასები, ქონება, ვალი, ვაჭრობა...), მიწის მფლობელობის წესებს და სხვა.

ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების ისტორიულ საბუთებში წარმოდგენილი მდიდარი და მრავალფეროვანი მასალა საშუალებას გვაძლევს, რომ თავი მოვუყაროთ ენობრივ ფაქტებს და ქრონოლოგიურად თვალი მივადევნოთ შესასწავლი საკითხის გარშემო მოვლენათა განვითარებას.

საბუთის შემდგენელი მდივან-მწიგნობარია, ან სასულიერო წოდების წარმომადგენელი, ან ამ საქმისათვის მიჩენილი პირი, მაგრამ ასეთ შემთხვევაშიც, როგორც ირკვევა, შემდგენელნი ანგარიშს უწყვენ, თუ მთლიანად არა, ნაწილობრივ მაინც, საბუთის მიმცემსა თუ წყალობის წიგნის მზომებელს და მისი სიტყვით გადმოსცემენ დოკუმენტის შინაარსს (მარტიროსოვი 1953: 244).

მაგალითად, 1712 წლის საბუთი: „ესე ნასყიდობის წიგნი მოგვეცაჲნისშვილმა ბერმა და შვილმა ჩემმა ბეციამა და თანამა და შიომ შენ კვირიკაშვილს ბერსა და შვილსა შენსა მხთისიასა და გიორგისა, ასე რომე ვალი დამატყდა სისურის ფეიქრისა და ყორჩის ბაშის ზალისა. ამის მოწამე გულბათის - შვილი გრიგოლი, ზურაბა; მთიულისშვილი ზურაბა, ხუცია-როსტიასშვილი, დარისპანას-შვილი ბერი... მე ნინო-წმინდელის სახლთ-ხუცესს დამიწერია“ (ჟორდანიას 1903: 81).

დავითგარეჯის, ნინოწმინდის, სვეტიცხოვლის, სიონის, მანგლისისა და ალავერდის ტაძრების ისტორიულ საბუთებში 254-ზე მეტი გვარსახელი დასტურდება. აქედან 221 გვარი ბოლოვდება შვილზე, 15 – ძე-ზე (მაღლაძე, მაჭუტაძე, ოყოძე, ჯაფარიძე, რატაძე, სხირტლაძე, რაზმაძე, ჯომარდიძე, მოურავისძე, ნამორაძე, სამხარაძე, ქვლივიძე, ნიკთიძე, ვაჩნაძე, ფარიძე), 8 – ელ სუფიქსზე (მახარობელი, მეღვრეკელი, მგალობელი, ხარჭაშნელი, ჭერემელი, მეტრეველი, სამებელი, ჟატელი), 1 – -ურ სუფიქსზე (სისოური), 5 – -ულ სუფიქსზე (კვირიკაული, ლასურაული, ქურხული, ჭკლიჭაული, დევდარაული), 3 – -ია სუფიქსზე (კვაწარალია, თუთახშია, გუგულია), 1 – -იან სუფიქსზე (დადიანი).

ისტორიული საბუთებიდან მოცულობით გამოირჩევა 1712 წლის გრაგნილი, რომელიც შედგება 13 თავახისაგან. მასში ნახსენებია 30 გვარი.

მათგან 21 გვარი შვილზე დაბოლოებულია, 3 (მაჭუტაძე, ოყომე, ჯაფარიძე) – -ძე-ზე დაბოლოებული, 2 – -ულ-ზე (ლასურაული, კვირიკაული), 2 – -ელ-ზე (მახარობელი, მეღვრეკელი), 2 (კვაწარალია, გუგულია) – -ია-ზე დაბოლოებული (ჟორდანია 1903: 47-70).

გვარ „ლასურაულისათვის“ ამოსავალი უნდა იყოს „ლასარა. მეგრულში ლასარი „სიპი, პიტალო კლდე“, ლასარა – მაგარი, შეუვალი, აზრშეუცვლელი კაცის ეპითეტია (ე. ი. ლასარა – ლასარაიშვილი – ლასარეიშვილი)“. ლასარეიშვილები ცხოვრობენ აბაშაში, თბილისსა და სამტრედიისში (ცხადია 200: 104). საბუთებში გვხვდება ლასურაშვილიც. ლასურაულს, ლასურაშვილსა და ლასარეიშვილს შესაძლებელია ერთი და იგივე სემანტიკა ჰქონდეთ.

ისტორიულ საბუთებში დადასტურებული გვარები წარმოქმნის თვალსაზრისით საინტერესო და მრავალფეროვან სემანტიკურ ჯგუფებს ქმნიან. უმთავრესად გვხვდება: ადამიანის სახელებისაგან მიღებული გვარსახელები (იოთამისშვილი, ოთიაშვილი, გელაშვილი, ბერიკაშვილი, ესტატაშვილი, ქიტიაშვილი, უსუფაშვილი, ამბროაშვილი...); მეტსახელისაგან მიღებული გვარსახელები (მაღალაძე, მოკლესშვილი, ნაკრულაშვილი, კაკლულაშვილი, პუჭყიაშვილი, ოყლაყიშვილი, ჩხუბინაშვილი...); ზოგადად სახელისაგან მიღებული გვარსახელები (კურდღელაშვილი, ნაღებაშვილი, ხახვიაშვილი, ფითილაშვილი, კოჭობაშვილი, შაქარაშვილი, ყაზარაშვილი...); ხელობის აღმნიშვნელი ტერმინებისაგან მომდინარე გვარსახელები (დეკანოზიშვილი, მგალობელი, მჭედლიშვილი...) და სხვა.

შვილ-ზე დაბოლოებულ გვარებს, უმეტეს შემთხვევაში, შენარჩუნებული აქვთ ნათესაობითი ბრუნვის ს ელემენტი. მაგ.:

1648 წლის სიგელი: „არიან ამის მოწამენი შუა-დამხედომნი შავერდი ნაცვალი, სვეტისცხოველის კანდელაკი ნაცვალი ბერუა დათუნა ბურტულასშვილი და სულ საგარეჯონი“ (ჟორდანია 1903: 3).

ხშირად ვხვდებით ისეთ პარალელურ ფორმებს, სადაც ერთსა და იმავე გვარსახელში ნათესაობითი ბრუნვის ნისშნისეული ს შენარჩუნებულია ან დაკარგულია. მაგ.: 1648 წლის სიგელი: „კიდევ წმინდის დავითის მამული იყო ძმათაშვილის მამულთანა და იმის სანაცვლოდ წმინდას დავითს კვირიკასშვილის მამული დაუდვით; რამზოსა ჰქონდა და ის კვირიკაშვილის მამული წმიდის დავითისათი დაგვიც და წმიდის დავითის მამული რამზისათვი მიგვიცემია“ (ჟორდანია 1903: 3).

ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების ისტორიულ საბუთებში ყოველთვის ერთად იწერება გვარიც (ოთიაშვილი, კარიჭაშვილი, თუმანიშვილი...) და მამისშვილობაც (იოთამასშვილი, ბურტულასშვილი, ბჯიკასშვილი...). რაიმე მტკიცედ დაცული ნიშანი გვარისა და მამისშვილობის ურთიერთობის განსახვავებლად საბუთებში არ გვხვდება. ერთი შეხედვით, თვალში გვეცემა ნათესაობითი ბრუნვის ფორმანტის ხმარება ზოგჯერ სან-ით (სამადავლესშვილი, ჭანისშვილი...), ზოგჯერ სან-

ის გარეშე (ზინდიაშვილი, მაზნაშვილი...). თითქოს საფიქრებელია, რომ პირველ შემთხვევაში საბუთის დამწერი პირს მამისშვილობით გვაცნობს, ხოლო მეორე შემთხვევაში – გვარით. მაგრამ ეს დაკვირვება დადასტურებას ყოველთვის ვერ პოულობს და ზოგიერთ შემთხვევაში (თუმცა იშვიათად) სრულიად საწინააღმდეგო მაგალითებსაც კი ვხვდებით.

როგორც ჩანს, იმ პერიოდში, რომელსაც ჩვენი საბუთები ეკუთვნის, ადამიანთა გვარებში ჯერ კიდევ ცოცხლობდა ნათესაობითი დასმული სახელის შინაარსობრივი წარმოდგენა და ხაზი ესმებოდა იმას, თუ შვილი ვისი ჩამომავალი იყო. საზოგადოდ კი უნდა შევნიშნოთ, რომ ამ პერიოდისათვის გამწვანებულია გვარისა და მამისშვილობის ურთიერთობისაგან განსხვავება (მარტიროსოვი 1953: 252).

რ. თოფჩიშვილი აღნიშნავს, რომ ქართული ანთროპონიმული მოდელი ქართულ ისტორიულ საბუთებში, იურიდიულ დოკუმენტებში ყოველთვის ფიქსირდებოდა; ფიქსირდებოდა ის ზოგჯერ სახელთან და ზოგჯერ სახელთან და მამის სახელთან ერთად. ე.ი. პიროვნებანი საისტორიო საბუთებში, ძეგლებში ჩაწერილი არიან როგორც სახელითა და გვარით, ისე სახელით, მამის სახელითა და გვარსახელით. ამ მხრივ საქართველოში არავითარი დადგენილი წესი არ ყოფილა. პიროვნებათა მოხსენება არავითარ იურიდიულ აქტს არ ეყრდნობოდა (თოფჩიშვილი 2000: 178).

ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების ისტორიულ საბუთებში პიროვნებანი გვხვდებიან სახელით და გვარით ან მამის სახელითა და გვარით. მაგ.:

1648 წლის სიგელი: „ჩვენ ქრისტეს ღვთისა მიერ კურთხეულმან ყოვლისა საქართველოსა დიდმან მამად-მთავარმან ქართლისა კათალიკოზმან პატრიარქმან პატრონმან ქრისტეფორე ესე უკუნისამდე ჟამთა გასათავებელი წყალობის წიგნი და სიგელი შეგიწყალე და გიბოძე შენ რატათამეს რამზოსა და შენსა ძმასა პაპოსა და შავერდასა და შენთა შვილთა დავითასა აღდგომელსა, ამბროსეს და მომავალთა სახლისა თქვენისათა ასე რომე მოგვიდექით კარსა დარბაზისა ჩვენისასა და მამულისა საქმესა გვეაჯენით“ (ჟორდანი 1903: 1).

1703 წლის სიგელი: „ქ. ესე წიგნი მოგეც მე მერმა ჭანისშვილმა, მისმა შვილებმა ბეულიამა და თანამ ... მამიცემია ეს წიგნი მეტრეველს ბერისათვინ და იმისის შვილის მხთისასათვინ და გიორგის. არის ამისი მოწამე მთიულისშვილი ზურაბ და სამადავლესშვილი ლუარსაბ და იასაულიც მე ვიყავ და დამწერიც მე ვარ სისოური ფეიქარი და მოწამეც ვარ და გამსყიდველიც და მჭედსშვილი იოსება და მე დამიწერია ზალს ყორჩიბაშის შვილს და მოწამეც ვარ ... რადასაც ვედევებოდი ჭანისშვილს ძმობის მეტი და სალამის მეტი ჰელი არა მქონდეს (ჟორდანი 1903: 17-18).

ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების ისტორიული საბუთები შეიცავს მონაცემებს საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებიდან მოსახლეობის მიგრაციის შესახებ. მაგ.:

1648 წლის საბუთი: „ქ. შაგვიწირავს ჩვენ ციციშვილის ქალს და არაგვის ერისთავის ცოლს ბატონს თამარს წმიდის დავითისათვის ჩვენდა სადღეგრძელოდ წელიწადში თუთხმეტი წყვილი მკერდი დოში...“ (ქორდანია 1903: 3).

ციციშვილები – ფეოდალური საგვარეულო საქართველოში, ფანასკერტელების ჩამომავლები. მე-14 საუკუნის მეორე ნახევარში მეფე ბაგრატ V-ს ტაოდან ქართლში გადმოუსახლებია ფანასკერტის მფლობელი ზაზა და მძოვრეთის ხეობაში (მდ. ძამაზე) მამულები უბოძებია. ერთიანი საქართველოს დაშლის შემდეგ ისინი ქართლის მეფე კონსტანტინეს ერთგულებდნენ, ამ დროისათვის ჩამოყალიბდა მათი სათავადო: 1467 წელს ჯერ კიდევ უფლისწულობაში კონსტანტინემ ზაზა ფანასკერტელს გაუახლა მამულების მფლობელობა და დამატებით უბოძა უფლისციხე, ქვახვრელი და კარალეთი ეკლესიითურთ; უფრო გვიან კი ზაზას შვილს ციცის, თავადობა უბოძა. ციცის შთამომავლები უკვე ციციშვილებად იწოდებოდნენ, მათი სათავადო – საციციანოდ. მე-18 საუკუნეში ციციშვილებს მამულები ჰქონდათ ხვედურეთში, ძამისა და გუჯარეთის ხეობაში, გვერდისძირში (ხანთაძე 1987 : 235).

1683 წლის სიგელი: „ქ. ესე წყალობისა წიგნი გიბოძეთ ჩვენ ბატონიშვილმან პატრონმან ლევან თქვენ ჩვენს ერთგულს ყმას მაჭუტას ძეს ოთარს, ასრე რომე სამწერისის მესთველეობას დაგვეაჯე და ამასად სამწვერისის მესთველეობა შენთვის გვიბოძებია ქორონიკონსა: ტაა: ხვეულად „ლევან“ (ქორდანია 1903: 10).

გურიის სამთავროს ფეოდალური გვარებიდან ერთ-ერთი უძველესია მაჭუტაძეთა გვარი. ამ გვარის წარმომადგენელს გურიის დიდებულთა შორის ვხედავთ ჯერ კიდევ XV საუკუნის სასისხლო სიგელში. XVI ს. გურიელის კარზე უპირველეს თანამდებობას – სახლთუხუცესობას. ამავე საუკუნეში მაჭუტაძეთა სახლი სასულიერო სფეროშიც წინაურდება. აფხაზეთის კათალიკოსად იოსებ მაჭუტაძე ზის, ხოლო XVI-XVII სს. მიჯნაზე შემოქმედის მთავარეპისკოპოსად ბესარიონ მაჭუტაძე ზის. XVII საუკუნის ბოლო ხანში მაჭუტაძეთა საგვარეულოს წარმომადგენელი აღმოსავლეთ საქართველოშიც მოღვაწეობდნენ. XVIII-XIX სს. მაჭუტაძეებს სახლთუხუცესის თანამდებობის გარდა ლანჩხუთის მოურაობაც უკავიათ (საოჯახო სიები 1850).

ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების ისტორიულ საბუთებში საეკლესიო პირები მხოლოდ სახელებით და წოდებით არიან წარმოდგენილი. მაგ.:

1690 წლის საბუთი: „ქ. ჩვენ ღვთისმიერ კურთხეულმან ქართლისა კახეთისა მაკურთხეველმან კათალიკოზმან დიასამიძე იოვანემ, ამბა ალავერდამ ნიკოლოზ, ნინო-წმინდის ეპისკოპოზმან არსენ და სრულ-ერთობით მიტროპოლიტ-ეპიზკოპოზთა გავარიგეთ უდაბნო დავით გარესჯისა“ (ქორდანია 1903).

ზოგი სიგელი შეიცავს კონკრეტული სოფლების გვარებს. 1733 წლის სიგელის მიხედვით, სოფელ პატარძელში ცხოვრობდნენ გვარები: ლაფერიშვილი, ესტატაშვილი, უსუფაშვილი, ტურიკაშვილი, ჟატელი, კაწარალია, მოძმანაშვილი, კურდღელაშვილი, მჭედლიშვილი, მთიულიშვილი, ჯაფარიძე, იორდანაშვილი, ვედრიაშვილი, ფერინოზიშვილი, ყაზარაშვილი, მთიულიშვილი, მელვრეკელი, ვედრიაშვილი, ფარიძე, ფერინოზისშვილი, ბერიკაშვილი, ფეტვიაშვილი... იგივე გვარები გვხვდება სოფელ ტაბარუკშიც (ქორდანია 1903: 90). დღეს ტაბარუკი ნასოფლარია (აღმოსავლეთ საქართველო, მცხეთის მუნიციპალიტეტი).

ამრიგად, ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების ისტორიული საბუთები მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაწვდის ქართული გვარსახელების სტრუქტურის, სემანტიკისა და საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებიდან მოსახლეობის მიგრაციის შესახებ. აქ დადასტურებული გვარსახელების წარმოება დამახასიათებელია ქართველური ენობრივი სისტემისათვის (-შვილი, -ძე, -ია, -ელ, -ულ, -ურ). ასეთი ტიპის გვარსახელების შესწავლას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს თანამედროვეობასთან მიმართებით.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

- ახუაშვილი 2005: ახუაშვილი ი., ქართული გვარ-სახელები. მასალები ქართული გვარების ისტორიისათვის, ტ. I, შევსებული და შესწორებული მეორე გამოცემა. თბილისი, 2005.
- ბერძენიშვილი 1971: ბერძენიშვილი ნ., საქართველოს ისტორიის საკითხები, ტ. V. თბილისი, 1971.
- ბერძენიშვილი 1975: ბერძენიშვილი ნ., საქართველოს ისტორიის საკითხები, ტ. VIII, თბილისი, 1975.
- საოჯახო სიები 1850: გურიის თავადაზნაურთა საოჯახო სიები <https://nobility.pro/ge/statia/824-tavaduri-gvarebi.html> დამოწმება 17.10.2021.
- დათეშიძე 2011: დათეშიძე ნ., როგორ წარმოიშვა ქართული გვარ-სახელები: <http://old.tbilisebi.ge/index.php?newsid=9733> დამოწმება 17.10.2021.
- თოფჩიშვილი 1997: თოფჩიშვილი რ., როდის წარმოიქმნა ქართული გვარსახელები. თბილისი, 1997.
- თოფჩიშვილი 2000: თოფჩიშვილი რ., ქართული ანთროპონიმული მოდელი წარსულში, აწმყოსა და მომავალში. ჟურნალი ქართველური მემკვიდრეობა, IV. ქუთაისი, 2000.
- მარტიროსოვი 1953: მარტიროსოვი არ., დიალექტიზმები XV-XVIII სს. კახურ ისტორიულ საბუთებში. იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, IV. თბილისი, 1953.

ჟორდანია 1903: ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების ისტორიული საბუთები, შეკრებილი თ. ჟორდანიას მიერ. ფოთი, 1903.

სილაგაძე... 1997: სილაგაძე ა., თოთაძე ა., გვარ-სახელები საქართველოში. თბილისი, 1997.

ქეგლ 2010: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ახალი რედაქცია, ტ. II. თბილისი, 2010.

ცხადაია 2000: ცხადაია პ., გვარები და გვართა დასახლებანი სამეგრელოში. თბილისი, 2000.

ჭუმბურიძე 1987: ჭუმბურიძე ზ., დედაენა. თბილისი, 1987.

ჭყონია 1955: ჭყონია ი., ქორწინების ინსტიტუტი მთიულეთში. თბილისი, 1955.

ხანთაძე 1987: ხანთაძე შ., ციციშვილები: ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია. თბილისი, 1987.